

RUSYA'DA ASKERÎ DARBE GİRİŞİMİ: WAGNER GRUBU'NUN VEDA OPERASYONU MU?

KYRYLL STURMAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

“

Wagner'in başkaldırısı Rusya, Ortadoğu ve Afrika güvenliği açısından ne anlama gelmektedir? Rus dış politika araştırmacısı olarak yazdığım son Wagner makalesi tam bir sene önce, Haziran 2022'de yayımlanmıştı ve o zamandan bu yana örgütte çok şey değişmişti.

”

24

Haziran'da Rusya Federasyonu'nun başkentinde terörle mücadele operasyon rejiminin devreye girmesiyle 1940'lı yıllardan beri Moskova ilk defa kuşatmaya hazırlan-

maktaydı. Daha önce Özel Askerî Şirket (ÖAŞ) Wagner'in ayaklanması ve başkente doğru harekete geçmesinin ardından, ülkenin bir dizi batı ilinde de terörle mücadele operasyonları ilan edilmiştir. İngiliz istihbaratı bunu "Rusya'nın bir devlet olarak (1990'lardan) son zamanlarda karşılaştığı en ciddi meydan okuma" şeklinde nitelendirmiştir. Peki Wagner'in başkaldırısı Rusya, Ortadoğu ve Afrika güvenliği açısından ne anlama gelmektedir? Rus dış politika araştırmacısı olarak yazdığım son Wagner makalesi tam bir sene önce, Haziran 2022'de yayımlanmıştı ve o zamandan bu yana örgütte çok şey değişmişti. İlk önce, Ukrayna savaşı- na aktif katılımı

nedeniyle grup birçok kez tamamen yok olmanın eşiğine gelmiştir. Bu savaş sırasında Wagner birimlerine yeni personel ve paralı askerler çağırılarak Af-

rika ve Ortadoğu'dan Ukrayna cephesine deneyimli savaşçılar transfer edildi. Son olarak, savaşın geçen aylarında organizasyon komutanlarıyla üst düzey Rus liderliği arasındaki çatışma şiddetlenerek kritik noktaya ulaşmıştır. Bugün Kremlin'in artık bu özel askerî şirketle olan bağlantısını inkâr etmediği,

onun Rusya'da oldukça popüler hâle geldiği ve hatta gönüllü Wagnercilerin Ukrayna savaşına girme karşılı-

ğında çekici maddi ödüllerle teşvik edildiği aşikârdır. Wagner, Rus düzenli ordusunun bile yapamadığı en zor ve kanlı görevleri başaran prestijli bir askerî birlik ünü kazanmıştır. Ukrayna'daki faaliyeti, genellikle üyelerinin sivillere ve savaş esirlerine karşı işlediği zulümlerle özdeşleştirilmektedir. Geçtiğimiz yıl içinde bu grup, gölgeden çıkarak gerçek yüzünü

göstermiş ve Rusya'nın Ukrayna ile olan savaşına yardım etmeye odaklanmak için dünyanın en sıcak bölgelerindeki varlığını azaltmıştır.

“ Çağrılarının dikkate alınmaması ve 23 Haziran Cuma günü bir Rus savaş jetinin Wagner askerî mevzilerini bombalaması üzerine, Prigojin liderliğindeki konsey, birlikleri Moskova'ya geri çekme, Kremlin'i ele geçirme ve ülkenin üst düzey askerî ve siyasi liderliğini değiştirme kararı almıştır.

2023 WAGNER-KREMLİN ÇARPIŞMASI

Bu yılın başında, Wagner'in kurucusu ve başkanı Yevgeniy Prigojin ile Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu arasında, tarafların Ukrayna'nın Bahmut şehri muharebesine eşitsiz katılımı nedeniyle ciddi bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Şehrin üzerindeki aylar süren yoğun çatışmalar sırasında Savunma Bakanlığı, Wagner'in adamlarını canlı kalkan olarak kullanırken,

bu durum önemli sayıda askerî ölümle sonuçlanmış, resmî Rus Ordusu ise rezervlerini koruyabilmiştir. Bahmut olayı, Wagner'in başı Prigojin'i Rusya'nın uzak doğusunda mahkûm edilmiş suçlular aracılığıyla yeni askerler toplamaya yönlendirmiştir. İlkbaharın gelmesiyle birlikte ise Prigojin, Ukrayna cephesinin ortasında bulunarak Rus yönetimini askerî, mühimmat, insani ve parasal yardıma çağrılarda bulunan ve büyük miktarda ağır küfür içeren düzenli vi-

deo mesajları kaydetmeye başlamıştır. Ayrıca Savunma Bakanlığını yolsuzluk ve ordu içindeki disiplinsizlik nedeniyle eleştirerek askerî liderliğe, yaklaşık 25.000 kişilik şirket kontenjantı desteksiz bırakılmaları çağrısında bulunmaktaydı. Fakat çağrılarının dikkate alınmaması ve 23 Haziran Cuma günü bir Rus savaş jetinin Wagner askerî mevzilerini bombalaması üzerine, Prigojin liderliğindeki konsey, birlikleri Moskova'ya geri çekme, Kremlin'i ele geçirme ve

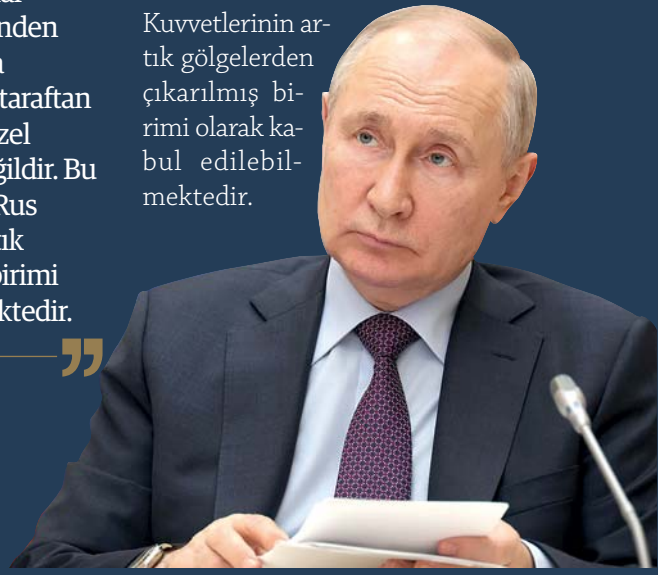

DARBE GİRİŞİMİNİN DETAYLI SENARYOSU

23 Haziran gecesi Wagner Grubu, Rostov-na-Donu ilindeki Ukrayna'ya karşı yürütülen askerî operasyonların karargâhı dahil olmak üzere kritik şehirlerin kontrolünü ele geçirmiştir. Diğer Wagner birlikleri ise Moskova'ya ulaşmayı hedefleyerek Voronej bölgesindeki stratejik askerî tesisleri alıp kuzeye doğru ilerlemiştir. Yerel halkların raporlarına göre Wagnercilerin muhtemelen de Lipetsk bölgesine kadar girebildikleri bilinmektedir. En kritik anlarda Wagnerciler, Moskova'ya yaklaşık 200 kilometrelik ya da 1,5 saatlik mesafedeydi. Wagner ile Rus Ordusu ve güvenlik güçleri arasında çatışma olduğuna dair çok az kanıt bulunması, resmî askerlerin pasif kaldığı veya sessizce Wagnercilerin yanında yer aldığı şeklinde yorumlanmaktaydı. Wagner ile düzenli ordu ve devlet arasındaki bağlantıdan bahsederken, isyanın bastırılmasından kısa bir süre sonra Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin, bu kuruluşun yıllar boyunca devlet bütçesinden finanse edildiğini açıkça söylemiştir. Fakat diğer taraftan Rusya yasalarına göre özel askerî şirketler yasal değildir. Bu nedenle Wagner resmî Rus Silahlı Kuvvetlerinin artık gölgelerden çıkarılmış birimi olarak kabul edilebilmektedir.

ülkenin üst düzey askerî ve siyasi liderliğini değiştirme kararı almıştır. Aynı zamanda Prigojin'in konuşma ve video mesajlarında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i herhangi bir şekilde suçlamadığını ve eski patronuna olan sadakatini defalarca vurguladığını belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, cuma gecesi Wagner güçlerinin Rusya Federasyonu'nun batı bölgelerindeki idari binaları ele geçirmeye başlamasıyla Rusya'da de facto bir iç savaş ilan edilmiştir.

“**Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin, bu kuruluşun yıllar boyunca devlet bütçesinden finanse edildiğini açıkça söylemiştir. Fakat diğer taraftan Rusya yasalarına göre özel askerî şirketler yasal değildir. Bu nedenle Wagner resmî Rus Silahlı Kuvvetlerinin artık gölgelerden çıkarılmış birimi olarak kabul edilebilmektedir.**”

Ayaklanmanın cumartesi sabahı yaptığı acil durum konuşmasında ise Putin, Rusya'nın "hayatta kalmak için savaştığını" ve ülkede bir isyan örgütlenme girişimlerinin olduğunu dile getirmiştir. İmparatorluğun 1917 yılında hoşnutsuz askerler tarafından istikrarsızlaştırıldığı ve hükümetin devrildiği döneme atıfta bulunarak, benzer bir senaryonun 2023'de gerçekleşme ihtimalinden endişe duyuyordu. Bu sebeple bir ay önce Rus yönetimi, Wagner'i aşırılık yanlısı ve terörist bir örgüt olarak tanıma ihtimalini tartışmaktaydı. Büyük metropol kentlerde Wagner Özel Askerî Şirketinin reklam afişlerinin hızla kaldırıldığı ve ofislerinde aramalar yapıldığı bildirilmekteydi.

Öte yandan, Prigojin'in 25 bin kişilik paralı ordusunun Rostov veya Voronej'e pek savaşmadan kolayca girebilmesi şaşırtıcı değildir. Rusya'nın neredeyse tüm askerî rezervleri Ukrayna'da savaştıklarından sınırdaki Wagner'e karşı koyacak bir birlik bulunmamaktaydı. Büyük olasılıkla bunun farkında bulunan ve Rus savunma sisteminin bir parçası olan Prigojin, ayaklanma için doğru anı bekleyince kendi rezervlerinde ve sınır bölgelerinde kalan tüm Wagner personeli ve askerî teçhizatı ace-

leyle başkente doğru yönlendirmiştir. Hatta Rus uçaklarının paralı asker konvoylarını bombalamasına rağmen, çoğu analiz resmî Silahlı Kuvvetlerinin Wagner'in kaybettiği teçhizat miktarından daha fazla kayıp verdiğini tahmin etmiştir.

“
Çağlarının dikkate alınmaması ve 23 Haziran Cuma günü bir Rus savaş jetinin Wagner askerî mevzilerini bombalaması üzerine, Prigojin liderliğindeki konye, birlikleri Moskova'ya geri çekme, Kremlin'i ele geçirme ve ülkenin üst düzey askerî ve siyasi liderliğini değiştirme kararı almıştır.”

İSYANA ULUSLARARASI TEPKİLER

24 Haziran boyunca Rusya Başkanı Vladimir Putin, birçok dünya lideri ve müttefikleriyle telefon görüşmeleri yapmıştır. Bazı görüşmelerinin sonuçları aşağıdaki gibi olmuştur. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) üyesi bir ülke olarak Kazakistan tarafsızlık ilan etmiştir. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Prigojin'in isyanını Rusya'nın iç meselesi olarak gördüklerini belirtmiştir. Suriye'deki

Şii paramiliter gruplar ise Putin rejimini desteklemeye ve hatta devlet bütünlüğünü savunmak için Rusya'ya asker göndermeye hazır olduklarını açıklamışlardır. Dolayısıyla Kremlin ve Wagner arasındaki anlaşmazlığın tırmanması ve uzaması durumunda, grubun daha önce Suriye, Libya ve diğer bölgelerde uzun süre yan yana savaşan Hizbullah ve Devrim Muhafızları gibi Ortadoğu'daki devlet dışı silahlı aktörleriyle doğrudan çatışma yaşanması ihtimali yüksekti. Yevgeniy Prigojin'in silahları bırakıp otoritelere teslim olmayı kabul etmesinin nedeni muhtemelen eski müttefiklerinden kaynaklanan bu ani hamle olduğu söylenebilir. Çünkü Prigojin, Rus Ordusundan ciddi direnişle karşılaşmasa da Ortadoğu ya da Afrika'dan gelen iyi eğitilmiş birliklere karşı koyamayacağını anlamıştır.

Aynı gün Putin ile bir telefon görüşmesi yapan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bu darbe girişimini çözmek için "üzerine düşeni yapmaya" hazır olduğunu söylemiştir. Her iki devlet başkanının basın servisleri, Erdoğan'ın "Rus liderliğinin adımlarına tam desteğini ifade ettiğini" bildirmiştir. Belarus Başkanı Aleksandr Lukaşenko ise Putin ile görüşmesinin ardından ülkesini terk ederek Tür-

kiye'ye varmıştır. Belarus muhafefet medyası, Lukaşenko'nun ailesinin Bodrum'da kaldığını söylemekteydi. Diğer taraftan, Baltık ülkelerin liderleri, Rusya'daki olayları yakından takip ederek kendi vatandaşlarına Rusya ve Belarus'u ziyaret etmemeleri ve orada bulunanların da mümkün olan en kısa sürede bu ülkeleri terk etmeleri çağrısında bulunmuştur. Letonya, Rus vatandaşlarına turistik, insani ve diğer tiplerde vize vermeme kararını almıştır. Çek Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı, resmen tarafsızlığı koruyarak Twitter'da "Ukraynalı Kırım'daki yaz tatilimin yaklaştığını görüyorum" diye bir mesaj paylaşmıştır.

“

Wagner'in kapatılmasıyla Moskova'nın Ortadoğu'daki otoritesinin önemli ölçüde azalması ve Hizbullah gibi paramiliter örgütlerin bölgesel liderliği üstlenmesi oldukça olasıdır. Afrika'ya gelince orada bulunan Wagnerci askerler, darbe girişimini desteklemedikleri sürece muhtemelen Rus Silahlı Kuvvetlerinin resmî himayesi altına girip pozisyonlarını koruyabileceklerdir.

”

WAGNER'İN GELECEĞİ

24 Haziran Cumartesi akşamı, Belarus Cumhurbaşkanı Lukaşenko ile yaptığı telefon görüşmesinin ardından Yevgeniy Prigojin, paralı asker konvoylarını geri çevirmiş ve saha kamplarına doğru ters yönde ilerlemeyi emretmiştir. Daha sonra Prigojin'a karşı açılan ceza

davasının kapatılacağı ve Prigojin'in Rusya'yı terk ederek Belarus'a yerleşeceği öğrenilmiştir. Prigojin, Lukaşenko ve belki diğer üst düzey Rusyalı politikacıların da dâhil olduğu görüşmeler bütün gün sürmüştür. Sonuç olarak, Wagner Grubu'nun Rusya Federasyonu'ndaki faaliyetini durdurması ve gerilimi düşürmek için daha fazla adım atma önerisi kabul edilmiştir. Ayrıca yetkililer, isyana katılan Wagnercilerin “cephede gösterdikleri yararlılıkları” dikkate alınarak affedileceklerini, ayaklanmaya katılmayanların ise Savunma Bakanlığı ile resmî sözleşme imzalayabileceklerini belirtmiştir. Yine de yapılan görüşmelerde Savunma Bakanlığındaki kadro değişiklikleri ele alınmamıştır. Ancak bu olayların ardından, Suriye savaşı sırasında Wagner ile yakın ilişkileriyle bilinen ve grup liderliğine video mesajı kaydeden tek Rus subayı olan Ukrayna'daki özel askerî operasyonun komutanı General Sergey Surovkin devletçe tutuklanıp görevinden uzaklaştırılmıştır. Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı ve esasen Savunma Bakanlığının ikinci adamı olan General Valeriy Gerasimov bu süreç sonrasında fazla göz önünde değildir. Son günlerde ise Ukrayna'nın Zaporijya bölgesinde savaşıyan ordu komutanı General İgor Popov, Donbas savaşının kışkırtıcısı İgor Strelkov-Girkin ve Novorossiya teşkilatının lideri Pavel Gubarev, Vladimir Putin'i eleştirdikleri için görevden alınıp tutuklanmıştır.

Dış ilişkiler ve Rusya'nın farklı bölgelerdeki askerî rolü açısından ise Wagner Ayaklanması, son derece ciddi sonuçlar taşımaktadır.

Darbeden iki gün sonra Yevgeniy Prigojin, Wagner'in 1 Temmuz itibarıyla varlığının sona ereceğini açıklamıştır. Onunla birlikte savaşan paralı askerlerin yüksek ihtimalle de Belarus'a taşınarak devlet başkanının güvenliğini sağlayacakları veya Ukrayna, Polonya ve Letonya topraklarına askerî saldırı yapacakları dillendirilmiştir. Wagner'in ve özellikle Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu ve Afrika'daki gizli faaliyetleri bir dereceye kadar sınırlandırılarak düzenli Rus Ordusu, İran yanlısı silahlı aktörler veya diğer yeni kurulan farklı örgütler tarafından sürdürülebilir. Dolayısıyla genel olarak, Rus liderliğinin özel askerî şirketleri kullanma konseptini ulusal güvenlik tehditleri açısından yeniden değerlendireceği söylenebilir. Wagner'in kapatılmasıyla Moskova'nın Ortadoğu'daki otoritesinin önemli ölçüde azalması ve Hizbullah gibi paramiliter örgütlerin bölgesel liderliği üstlenmesi oldukça olasıdır. Afrika'ya gelince orada bulunan Wagnerci askerler, darbe girişimini desteklemedikleri sürece muhtemelen Rus Silahlı Kuvvetlerinin resmî himayesi altına girip pozisyonlarını koruyabileceklerdir. Bu gelişmelerden sonra Kremlin ise toprak bütünlüğüne, ülke yapısına ve rejimin korunmasına yönelik kritik uyarı mesajlarını dikkate alıp daha derin tehditleri önlemeye çalışmaktadır. Sonuç olarak bu süreçte ise askerî generallerin tutuklanması ve Wagner'in yeniden biçimlendirmesiyle birlikte, iktidarın tamamen Putin'in elinde merkezileştirilmesi, istihbaratın güçlenmesi ve ordu rolünün yeniden değerlendirilmesi söz konusudur. ■